

Tilburg University

#Exitpoll Brabant

van der Krieken, K.H.J.; Boogers, M.J.G.J.A.; van Ostaijen, J.J.C.; Boluijt, B.

Publication date:
2011

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

van der Krieken, K. H. J., Boogers, M. J. G. J. A., van Ostaijen, J. J. C., & Boluijt, B. (2011). *#Exitpoll Brabant: Verslag van een exit poll bij de Provinciale Statenverkiezingen van 2 maart 2011 in de provincie Noord-Brabant*. Tilburg University.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

#EXITPOLL BRABANT

Verslag van een exit poll bij de Provinciale Statenverkiezingen van 2 maart 2011 in de provincie Noord-Brabant.

Mei 2011

Koen van der Krieken BA

Dr. Marcel Boogers

Dr. Julien van Ostaijen

Bram Boluijt MSc.

Tilburgse School voor Politiek en Bestuur

DEMOS Centrum voor Beter Bestuur en Burgerschap

Understanding Society

1. Inleiding

Bij de Provinciale Statenverkiezingen van 2 maart 2011 heeft de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur in opdracht van de provincie Noord-Brabant een *exit poll* gehouden. Enkele centrale vragen hierbij waren: wat was de belangrijkste reden om op een bepaalde partij te stemmen? Is de keuze voor een bepaalde partij meer beïnvloed door de provinciale politiek of door de landelijke politiek? Wat zijn de belangrijkste onderwerpen waar het provinciebestuur meer aandacht aan moet besteden? Welke wisselingen in de partijkeuze zijn waar te nemen?

Bovenstaande vragen kunnen met een *exit poll* worden beantwoord. Voor dit onderzoek zijn in totaal negentien stembureaus in heel Brabant geselecteerd. In de volgende gemeenten is de *exit poll* uitgevoerd: Oisterwijk, Oss, Reusel-De Mierden, Rucphen, Veghel, Waalwijk, Werkendam, Eindhoven, Cranendonck, Helmond, Roosendaal, Asten, Boxmeer, Breda, Cuijk, Gemert, Den Bosch, Zevenbergen en tot slot Tilburg. Deze negentien stembureaus zijn in samenwerking met het Brabantse kennisinstituut PON op een zodanige manier geselecteerd, dat zij samen een representatief beeld geven van alle Brabantse kiezers. In deze negentien stembureaus hebben 75 studenten van Tilburg University en de Avans Hogeschool in Den Bosch alle kiezers benaderd met een korte vragenlijst over hun stemgedrag. Ruim 6.000 kiezers hebben de vragenlijst ingevuld. Op basis van deze informatie kan een goed beeld worden geschetst van de 'wereld' achter de uitslag van de Provinciale Statenverkiezingen in Noord-Brabant.

De Provinciale Statenverkiezingen van 2011 speelden zich af in een landelijke context waarin de vraag centraal stond of het pas gevormde kabinet Rutte I (bestaande uit VVD en CDA met gedoogsteun van de PVV) bij de kiezer op voldoende politieke steun kon rekenen. De vraag is in welke mate deze landelijke ontwikkeling van invloed zou zijn bij de Provinciale Statenverkiezingen. Zouden VVD en PVV nu weer in staat zijn om veel kiezers naar zich toe te trekken? Zou de landelijke halvering van het CDA zich ook vertalen naar een verlies in Noord-Brabant; een provincie waar het CDA traditioneel gezien een sterke machtsbasis heeft? Een slechte uitslag voor de coalitie zou gevolgen kunnen hebben voor de uitslag van de verkiezingen voor de Eerste Kamer, die via Provinciale Staten getraptd wordt verkozen.

2. Opkomst en uitslag van de Provinciale Statenverkiezingen in Brabant

In de provincie Noord-Brabant deden op 2 maart 2011 elf politieke partijen mee aan de Provinciale Statenverkiezingen. Van de elf deelnemende partijen zijn er negen landelijke partijen (CDA, ChristenUnie-SGP, D66, GroenLinks, PvdA, PvdD, PVV, SP en de VVD) en twee provinciale partijen (Brabant Nu en 50PLUS). Van de elf deelnemende politieke partijen zijn er negen politieke partijen die daadwerkelijk één of meer zetels hebben bemachtigd in de Provinciale Staten van Noord-Brabant.¹

- Het opkomstpercentage bij de voorgaande Provinciale Statenverkiezingen in 2007 was in Noord-Brabant 42,1%. In 2011 ligt dit percentage een stuk hoger; 51,7% van de stemgerechtigden heeft de gang naar de stembus gemaakt. De opkomst ligt deze keer dus 9,6% hoger. Het opkomstpercentage ligt hiermee iets onder het landelijk gemiddelde van 55,9%. Een van de mogelijke redenen voor de hogere opkomst is het landelijke belang. Winst in de Provinciale Statenverkiezingen is cruciaal voor het kabinet, met name voor de (bezuinigings-)plannen die het wil doorvoeren. Leden van Provinciale Staten kiezen namelijk de leden van de Eerste Kamer. Een minderheid in de Eerste Kamer zou de plannen van het kabinet kunnen vertragen of zelfs tegenhouden.
- Landelijk gezien is het CDA de grote verliezer van de Provinciale Statenverkiezingen. De partij wordt bijna gehalveerd. Ook de SP levert zetels in. De PVV haalde een flinke winst. De partij komt vanuit het niets op 12,4% van de stemmen. In Limburg wordt de partij van Wilders in een klap de grootste. Naast de PVV doen ook de VVD en D66 goede zaken. De VVD wint landelijk gezien 1,5% in vergelijking met vier jaar geleden. D66 behaalt bij deze verkiezingen een winst van 5,7%.
- De kiezers in de provincie Noord-Brabant gaan grotendeels mee in deze landelijke lijn. Het CDA, de SP, de PvdA en de combinatie ChristenUnie-SGP leveren zetels in. De VVD, GroenLinks en D66 winnen zetels. De nieuwkomers PVV en 50PLUS behaalden beiden zetels. De PVV sleepte acht zetels binnen, 50PLUS moet het doen met één zetel. ChristenUnie-SGP verdwijnt uit Provinciale Staten. De nieuwkomer Brabant Nu krijgt geen zetel van de Brabantse kiezer.

¹ De resultaten van de exitpoll zijn op de verkiezingsavond van 6 maart gepresenteerd als prognose van de verkiezingsuitslag. Die prognose bleek redelijk betrouwbaar: voor bijna alle partijen werd de uitslag met een marge van minder dan 2% correct voorspeld. Enige uitzondering hierop is de voorspelde uitslag voor de PVV. De exitpoll voorspelde dat de PVV op 9.2% zou uitkomen, terwijl de PVV in werkelijkheid 14% behaalde. Voor de hierna gepresenteerde analyses heeft dat verder geen invloed.

Tabel 1: Uitslag Provinciale Statenverkiezingen Noord-Brabant 2011

Politieke partij	Aantal stemmen	Percentage (%)	Winst/verlies (%)	Aantal zetels
CDA	166.310	17,35	-13,80	10
SP	132.723	13,85	-7,20	8
VVD	198.870	20,75	+1,80	12
PvdA	127.958	13,35	-0,70	7
GroenLinks	32.255	5,86	+1,80	3
ChristenUnie-SGP	14.682	1,53	-1,20	0
PvdD	17.320	1,81	-0,40	1
D66	76.770	8,01	+5,90	5
50PLUS	18.050	3,29	-	1
PVV	133.760	13,96	-	8
Brabant Nu	2.281	0,24	-	0
Totaal	958.341	100,00	-	55

Leeswijzer: het CDA behaalde bij de verkiezingen 166.310 stemmen, wat 17,35% is van het totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen en vergeleken met 2007 een verlies is van 13,80%. Het huidige aantal zetels in de Provinciale Staten van Noord-Brabant bedraagt 10.

3. Electorale verschuivingen

De verkiezingsuitslag is het resultaat van het stemgedrag van de individuele kiezer. De verkiezingsuitslagen laten geen individuele verandering zien in het stemgedrag. Om deze reden biedt een *exit poll* een uitkomst. Er kunnen drie soorten veranderingen in het stemgedrag worden onderscheiden:

- a) De eerste verandering is van niet-stemmen naar stemmen. Hierbij gaat het om kiezers die de vorige keer niet zijn gaan stemmen of die op de dag van de verkiezingen niet de stemgerechtigde leeftijd hadden bereikt. De vraag is hier welke partij het beste in staat is geweest om deze nieuwe kiezers aan zich te binden.
- b) Het tweede type verschuiving in het kiesgedrag is het wisselen van de partijkeuze. Hierbij zal voor elke deelnemende partij afzonderlijk worden nagegaan aan welke partij zij kiezers hebben gewonnen of verloren. Vragen die hierbij onder andere aan bod komen zijn: waar komt de winst van de VVD vandaan en aan welke partij heeft het CDA kiezers verloren?
- c) Het laatste type verschuiving in het kiesgedrag zal ingaan op politieke partijen die bij de afgelopen Provinciale Statenverkiezingen ontbraken: de Brabantse Partij, de Verenigde Senioren Partij en de Tilburgse Volkspartij. De Brabantse Partij behaalde als enige van de drie in 2003 en 2007 één zetel. De vraag is naar welke politieke partijen de voormalige stemmers van de deze partij zijn uitgeweken.

CDA

- Het CDA verliest bij de Provinciale Statenverkiezingen in Noord-Brabant fors. In vergelijking met de vorige verkiezingen wordt de partij bijna gehalveerd; ze verliest 43,2% van het electoraat. De voormalige CDA-kiezer kiest dit maal vooral voor de VVD (12,8%) en in mindere mate voor de PVV (5,0%), 50PLUS (4,4%) en D66 (4,4%).
- Het CDA heeft nauwelijks nieuw electoraat aan zich gebonden. Van alle CDA-kiezers heeft slechts 16,7% de vorige keer niet gestemd of op een andere partij gestemd. De nieuwe aanhang bestaat uit voormalig VVD-kiezers (4,1%) en PvdA-kiezers (1,5%). Kiezers die de vorige keer niet zijn gaan stemmen maken 6,7% uit van de nieuwe aanhang.

SP

- Bij de voorgaande landelijke en gemeenteraadsverkiezingen heeft de SP veel stemmen verloren. De uitslag van de Provinciale Statenverkiezingen volgt die trend. Meer dan 45% van de kiezers die de vorige keer op de SP hebben gestemd kiezen nu voor een andere partij. De ex-SP-kiezer in Brabant verlaat de SP over het algemeen voor GroenLinks (6,7%), PVV (6,6%) en in mindere mate voor de PvdA (5,8%).
- Aan de andere kant heeft de SP ook nieuwkomers mogen verwelkomen. De kiezers die op deze partij hebben gestemd, bestaat uit ex-PvdA-kiezers (11,9%), nieuwe kiezers (12,6%), ex-GroenLinks-kiezers (7,4%) en ex-CDA-kiezers (7,2%).

VVD

- Conform de landelijke trend boekte de VVD ook in Noord-Brabant een verkiezingsoverwinning, deze bedroeg 1,8%. De liberalen verliezen weliswaar stemmen aan de PVV (15,4%), CDA (3,5%) en D66 (2,3%), maar compenseren dit verlies met nieuwe aanhang.
- De aanwas van de liberalen is afkomstig van kiezers die de vorige keer niet hebben gestemd (12,4%). De nieuwe VVD-aanhang is verder afkomstig van het CDA (13,5%) en in mindere mate van D66 (3,4%).

PvdA

- De PvdA verliest bij de Provinciale Statenverkiezingen, maar veel minder dan op grond van de landelijke electorale ontwikkelingen werd verwacht. De PvdA verloor landelijk gezien 0,6% van haar kiezers. In Noord-Brabant lag het verlies van de PvdA iets hoger. De partij verliest 0,7% van haar voormalige electoraat.

- Net als de SP heeft de PvdA een vrij grote vaste achterban. Van alle kiezers die de vorige keer op de PvdA hebben gestemd, doet 63,1% dit nu weer. Van de overige 36,9% PvdA-spijtoptanten, verdwijnt het grootste deel naar de SP (11,8%), GroenLinks (7,5%) en D66 (7,3%). De nieuwe aanhang van de PvdA is afkomstig van nieuwe kiezers (8,9%), GroenLinks (5,4%), CDA (5,1%) en de SP (5,0%).

GroenLinks

- In vergelijking met 2007 boekt GroenLinks in Noord-Brabant een lichte winst van 1,80%. Dat wil niet zeggen dat de partij geen stemmen heeft verloren aan andere partijen. Ongeveer de helft van de kiezers die in 2007 op GroenLinks hadden gestemd, kiest nu voor een andere partij. GroenLinks verliest haar aanhang vooral aan de SP (18,1%), de PvdA (12,0%) en D66 (11,7%). In omgekeerde richting was er echter veel meer electoraal verkeer.
- Ruim 57% van de GroenLinks stemmen is afkomstig van kiezers die de vorige keer op een andere partij hebben gestemd of helemaal niet hebben gestemd. Het grootste deel van de nieuwe aanhang kwam van de PvdA (15,5%) en nieuwe stemmers (13,7%). Ook ex-SP-kiezers weten de partij te vinden; 10,9% van hen stemde dit keer op GroenLinks.

D66

- D66 kwam samen met de PVV als grote winnaar uit de bus bij de Provinciale Statenverkiezingen in Nederland (D66 +5,7%; PVV +12,4%) en Noord-Brabant (D66 +5,9%; PVV +14,0%). Slechts 56,4% van de D66 stemmers in Brabant stemde ook in 2007 op D66.
- De partij verloor stemmen aan de VVD (10,6%), GroenLinks (8,7%) en de SP (8,4%). D66 wist ook nieuwe kiezers aan zich te binden. De nieuwe aanwas bestaat vooral uit kiezers die de vorige Provinciale Statenverkiezingen thuis zijn gebleven of nog geen stemrecht hadden (16,4%). De overige aanhang is zijn vooral ex-CDA-kiezers (10,8%) en ex-PvdA-kiezers (12,2%).

Overige partijen

- De PVV behaalde zowel landelijk als in Noord-Brabant de grootste verkiezingsoverwinning. Landelijk gezien wist de partij 12,4% van het electoraat aan zich te binden. In de Brabantse provincie lag dit percentage nog iets hoger, namelijk op 14,0%. Dit was de eerste keer dat de PVV mee deed aan de Provinciale Statenverkiezingen. De winst van de PVV is voor het grootste deel afkomstig van ex-VVD-kiezers (37,6%). De PVV wist ook relatief gezien veel nieuwe kiezers naar de stembus te lokken (26,7%). Ook voormalig CDA stemmers wisten de PVV te vinden (13,9%), net als personen die eerder SP hebben gestemd (9,5%).

- De combinatie ChristenUnie-SGP bleek deze verkiezingen weinig succesvol. Het landelijke beeld laat een verlies van -0,40% zien. In Brabant is het verlies voor de combinatiepartij nog groter: -1,20%. Met dit resultaat verliest de partij haar enige zetel in de Provinciale Staten van Brabant.
- Bij de Partij voor de Dieren (PvdD) stemt ruim 69% van haar kiezers op dezelfde partij als vier jaar geleden. De partij verliest stemmers aan de PVV (6,8%), GroenLinks (5,1%) en het CDA (5,1%). De partij haar vooral stemmen bij nieuwe kiezers (17,3%), ex-SP-kiezers (11,2%) en de voormalig VVD stemmer (8,2%). De partij verliest overall in Brabant 0,4% van haar electoraat.
- Nieuwkamer 50PLUS komt in Brabant vanuit het niets op één zetel. Het grootste deel van de kiezers zijn afkomstig van het CDA (37,7%). De partij doet het ook goed bij oud-PvdA-kiezers (13,8%) en ex-SP stemmers (13,0%).
- De tweede nieuwkamer bij de verkiezingen in Brabant is de partij Brabant Nu. De partij wist niet voldoende electoraat aan zich te binden voor een zetel in Provinciale Staten. Het electoraat van Brabant Nu zijn voor het grootste deel ex-SP-kiezers (25,0%) en ex-PvdA-kiezers (25,0%).

Brabantse Partij

In 2007 behaalde de Brabantse Partij één zetel. Het is interessant om te kijken waar de kiezers van deze partij naar zijn uitgeweken. Van de kiezers die in 2007 op de Brabantse Partij stemden is de helft uitgeweken naar de PVV. De overige stemmers hebben op de PvdA (16,7%), D66 (16,7%) en 50PLUS (16,7%) gestemd.

4. Stemmotieven

4.1 Nationalisering en provincialisering

Als de uitslag van de Provinciale Statenverkiezingen niet in de eerste plaats door de plaatselijke gebeurtenissen, omstandigheden of door politici wordt bepaald, maar door ontwikkelingen in de landelijke politiek is er sprake van nationalisering. Het landelijke debat over de voorgenomen bezuinigingen – ter waarde van 18 miljard euro – door het kabinet Rutte I, alsmede het hieraan gekoppelde mogelijke voortbestaan van het kabinet zou deze nationalisering kunnen hebben versterkt. Daarom is er in de *exit poll* gevraagd of de keuze voor een partij meer werd beïnvloed door de provinciale politiek van die partij of meer door de landelijke politiek.

- Van alle ondervraagden geeft bijna 63% aan dat de keuze voor een partij vooral bepaald wordt door landelijke overwegingen. De groep die uitsluitend met provinciale overwegingen

zijn stem bepaald bedraagt 12,3%. Ruim 17% van de respondenten laat zowel landelijke als provinciale overwegingen meetellen in het kiesgedrag.

- Het zal niet verrassend zijn dat onder aanhangers van de provinciale partijen de lokale politiek een grotere rol speelt dan bij partijen die ook landelijk georganiseerd zijn. Maar ook bij deze provinciale partijen spelen landelijke overwegingen een belangrijke rol in het stemgedrag. Het percentage kiezers van de provinciale partij Brabant Nu die op de partij stemmen omwille van provinciale overwegingen is 36,4%. Hetzelfde percentage kiezers stemt op de partij vanwege landelijke motieven.
- Opvallend is dat van de landelijke partijen de PVV de laagste score heeft bij het oordeel over de provinciale politiek. Slechts 4,2% van de PVV-kiezers stelt dat de provinciale politiek van doorslaggevend belang is. Dit in tegenstelling tot de Partij voor de Dieren welke met een percentage van 26,1% bovenaan eindigt.
- Bij de VVD treffen we de meeste kiezers aan die zich bij de Provinciale Statenverkiezingen enkel heeft laten leiden door landelijke stemmotieven. Bijna 8 van de 10 VVD stemmers laat zich enkel leiden door landelijke overwegingen, op de voet gevolgd door PVV (71,9%) en D66-kiezers (71,1%).

Tabel 2: Stemmotieven provinciaal/nationaal Provinciale Statenverkiezingen per partij

Partij	Provinciaal stemmotief	Landelijk stemmotief	Provinciaal & landelijk stemmotief
CDA	20,8%	52,3%	26,9%
SP	12,3%	56,8%	30,9%
VVD	7,0%	76,9%	16,0%
PvdA	9,0%	67,8%	23,1%
GroenLinks	17,6%	54,8%	27,5%
ChristenUnie-SGP	9,5%	40,5%	50,0%
PvdD	26,1%	42,3%	31,5%
D66	10,7%	71,1%	18,2%
50PLUS	23,1%	40,5%	36,4%
PVV	4,2%	71,9%	24,0%
Brabant Nu	36,4%	36,4%	27,3%
Totaal	12,2%	63,3%	24,6%

4.2 Personalisering en partij-identificatie

Een ander type individuele stemmotieven heeft betrekking op de vraag of de kiezer zijn keuze laat afhangen van de uitgangspunten van een partij of van het vertrouwen dat men heeft in één of meerdere vertegenwoordigers van die partij.

- In Noord-Brabant stemt van alle kiezers 74,6% op een bepaalde partij vanwege de standpunten van die partij, 8,1% stemt op een partij vanwege een specifieke persoon en voor 17,3% zijn beide redenen even belangrijk. De meeste stemmers kijken dus naar de inhoud van de partij bij het baseren van hun stemkeuze, al zijn tussen partijen verschillen waar te nemen.
- De kiezers van het CDA hebben van alle partijen het meeste vertrouwen in een persoon op de lijst van de partij. Eén op de vijf kiezers geeft aan dat de belangrijkste reden om op het CDA te stemmen het vertrouwen was dat men had in een persoon op de lijst. 56,7% stemt op het CDA omdat ze het eens zijn met de belangrijkste standpunten. De overgebleven 23,3% vindt beide motieven even belangrijk.
- PvdD stemmers hebben het meeste vertrouwen in de standpunten van hun partij. 84,7% stemt op de PvdD vanwege de standpunten van de partij. De partij wordt op de voet gevolgd door Brabant NU (81,8%) en de VVD (81,4%).

Tabel 3: Stemmotieven persoon/partij Provinciale Statenverkiezingen per partij

Partij	Eens met de partij	Vertrouwen in een persoon	Beiden even belangrijk
CDA	56,7%	20,0%	23,3%
SP	77,9%	4,8%	17,3%
VVD	81,4%	5,2%	13,4%
PvdA	74,6%	7,2%	18,2%
GroenLinks	81,0%	4,6%	14,3%
ChristenUnie-SGP	68,0%	4,7%	27,3%
PvdD	84,7%	3,6%	11,7%
D66	80,2%	5,8%	14,0%
50PLUS	51,4%	17,1%	31,4%
PVV	81,1%	5,1%	13,8%
Brabant Nu	81,8%	9,1%	9,1%
Totaal	74,6%	8,1%	17,3%

5. Achtergronden van de kiezer

In dit hoofdstuk wordt de leeftijd van de kiezers gekoppeld aan de deelnemende politieke partijen. De leeftijd van de achterban laat zich uitsplitsen in vier leeftijdscategorieën, 18-22 jaar, 23-34 jaar, 35-59 jaar en 60 jaar of ouder. Om een volledig beeld te krijgen van de leeftijd van de achterban is ook gekeken naar de aanhang van leeftijdscategorieën binnen de partij zelf.

- De VVD, SP en D66 kunnen worden gezien als de partijen die de meeste jongeren aan zich binden, respectievelijk 24,1%, 17,0% en 14,1% van alle kiezers in de leeftijdscategorie 18-22 stemt op deze drie partijen. Van alle stemmers tussen de 18 – 22 stemt slechts 0,2% op 50PLUS, 0,5% stemt op de provinciale partij Brabant Nu en 2,7% op de Partij voor de Dieren.
- D66 is de partij die relatief gezien het grootste deel van zijn aanhangers heeft onder de jongste leeftijdscategorie (10,3%) – wanneer Brabant Nu uit de vergelijking wordt gehaald. D66 profileert zich landelijk ook als een partij voor jongeren en dit komt overeen met de uitslag in dit onderzoek.
- In de leeftijdscategorie 23 – 34 jaar doen de VVD, D66 en SP het wederom goed. De partijen weten respectievelijk 24,2%, 16,3% en 11,9% van het electoraat in de leeftijdscategorie 23 – 34 jaar aan zich te binden. D66 doet het relatief gezien het beste in deze leeftijdscategorie. De sociaal-liberalen halen 21,7% van hun kiezers uit de categorie 23 – 34 jaar.
- GroenLinks heeft relatief gezien de meeste aanhangers in de leeftijd tussen 35 – 59 jaar. 54,1% van het totaal aantal GroenLinks stemmers valt in deze categorie. Ook combinatie ChristenUnie-SGP (51,7%) en de SP (51,4%) hebben veel stemmers in deze categorie.
- Het CDA heeft zijn meeste aanhangers boven de 60 jaar, 59,1% van zijn stemmers is ouder dan 60. Er slaat dus een duidelijke vergrijzing toe bij het CDA. Niet geheel onverwacht heeft nieuwkomer 50PLUS het hoogste percentage 60 plussers onder zijn kiezers. De partij doet zijn naam op dit gebied eer aan.
- Mannen hebben bij de Provinciale Statenverkiezingen vaker dan gemiddeld gekozen voor de VVD (22,8%), D66 (10,1%) en de PVV (10,4%); vrouwen hadden een bovengemiddelde voorkeur voor de SP (17,6%), de PvdA (14,6%) en GroenLinks (8,6%).

Tabel 4: Leeftijd en partijkeuze – Marktaandeel naar leeftijd

Partij	18-22 jaar	23-34 jaar	35-59 jaar	> 60 jaar
CDA	2,7% - 6,1%	9,1% - 11,5%	29,1% - 10,4%	59,1% - 26,5%
SP	7,7% - 17,0%	9,8% - 11,9%	51,4% - 17,7%	31,2% - 13,5%
VVD	7,9% - 24,1%	14,4% - 24,2%	48,3% - 22,9%	29,4% - 17,5%
PvdA	6,1% - 11,9%	10,2% - 10,9%	47,1% - 14,3%	36,6% - 14,0%
GroenLinks	9,3% - 10,2%	19,3% - 11,6%	54,1% - 9,2%	17,3% - 3,7%
ChristenUnie-SGP	10,2% - 3,6%	12,2% - 2,4%	51,7% - 2,9%	25,9% - 1,8%
PvdD	10,0% - 2,7%	12,7% - 1,9%	44,5% - 1,9%	32,7% - 1,7%
D66	10,3% - 14,1%	21,7% - 16,3%	48,7% - 10,3%	19,3% - 5,1%
50PLUS	0,6% - 0,2%	-	24,3% - 1,6%	75,1% - 6,3%
PVV	7,2% - 9,5%	12,4% - 8,9%	43,1% - 8,8%	37,2% - 9,6%
Brabant Nu	18,2% - 0,5%	27,3% - 0,4%	27,3% - 0,1%	27,3% - 0,1%

Leeswijzer: 2,7% van het CDA-electoraat is tussen de 18 en 22 jaar oud, terwijl het CDA 6,1% van alle Brabantse kiezers in deze leeftijdscategorie uit de 'kiezersmarkt' haalt.

6. Mening over (rol) provinciebestuur

In dit afsluitende hoofdstuk wordt de focus verlegd naar de provincie en het provinciebestuur. Twee vragen staan hier centraal. Allereerst is kiezers de vraag voorgelegd of zij het belangrijk vinden dat er een provinciebestuur is, of dat ze vinden dat het provinciebestuur beter kan worden opgeheven. De tweede vraag gaat over de belangrijkste onderwerpen waar het provinciebestuur volgens de kiezer meer aandacht aan zou moeten besteden. Kiezers hadden de keuze uit de volgende antwoordcategorieën: de kwaliteit van het openbaar vervoer, de aanleg en onderhoud van provinciale wegen en fietspaden, het aanbod van culturele voorzieningen, het ondersteunen van sportvoorzieningen en recreatiemogelijkheden, de zorg voor natuur en milieu, een evenwichtige verdeling van de ruimte in de provincie, de versterking van de werkgelegenheid en tot slot 'iets anders'.

- De meeste kiezers vinden het heel belangrijk dat er een provinciebestuur in Nederland is. Ruim 7 op de 10 respondenten wil niet dat het provinciebestuur wordt opgeheven. Hier staat tegenover dat 28,3% van de respondenten vindt dat het provinciebestuur beter kan worden opgeheven. Kiezers op de VVD (39,6%), de PVV (38,9%) en D66 (30,5%) zijn vaker die mening toegedaan dan andere kiezers .
- Het belangrijkste onderwerp waar het provinciebestuur aandacht aan moet besteden is volgens het grootste deel van de respondenten de versterking van de werkgelegenheid (21,8%), gevolgd door zorg voor natuur en milieu (18,8%) en 'iets anders' (15,4%).

- Gezien de grote winst van de PVV en het verlies van het CDA in Brabant wordt hier nader ingegaan op deze twee partijen. PVV stemmers vinden meer dan gemiddeld dat de provincie zich zou moeten inspannen om de werkgelegenheid te versterken (27,9% - het overall gemiddelde van alle kiezers is 23,0%). Meer dan 30% van de PVV-kiezers is verder van mening dat de provincie meer aandacht zou moeten besteden aan 'iets anders' (30,7% - tegenover een gemiddelde van 16,3%) dan de provinciale taken op het gebied van ruimtelijke ordening, infrastructuur, openbaar vervoer, sport en recreatie, cultuur, natuur en economische ontwikkeling.
- Wanneer de CDA -afvalligen en CDA-kiezers met elkaar worden vergeleken dan valt het allereerst op dat beide groepen ongeveer dezelfde beleidsvoorkeuren hebben. CDA-kiezers hechten meer belang aan het provinciaal beleid op de gebieden verkeer en vervoer, culturele voorzieningen en ruimtelijke ordening. Kiezers die zijn uitgeweken naar andere partijen plaatsen versterking van de werkgelegenheid en andere beleidsthema's hoger op de politieke agenda.

Tabel 5: Onderwerpen die aandacht verdienen provinciebestuur

Onderwerp	Totaal	PVV-kiezer	CDA-afvallige	CDA-kiezer
Kwaliteit openbaar vervoer	11,2%	9,2%	10,9%	13,3%
Aanleg/onderh. provinc. wegen en fietspaden	10,3%	10,7%	11,8%	14,4%
Aanbod culturele voorzieningen	5,1%	2,1%	4,2%	4,3%
Onderst. Sportvoorz/recreatiemog. heden	3,6%	3,6%	2,3%	4,9%
Zorg voor natuur en milieu	18,8%	8,2%	14,5%	13,6%
Evenwichtige verdeling ruimte in provincie	11,5%	7,6%	12,7%	15,0%
Versterking van de werkgelegenheid	23,0%	27,9%	25,4%	23,0%
Iets anders	16,3%	30,7%	18,2%	11,6%

Bijlage 1: Gebruikte afkortingen

CDA	Christen Democratisch Appèl
SP	Socialistische Partij
VVD	Volkspartij voor Vrijheid en Democratie
PvdA	Partij van de Arbeid
PvdD	Partij voor de Dieren
D66	Democraten 66
PVV	Partij voor de Vrijheid